WIKIPÉDIA

Holland nyelv

A Wikipédiából, a szabad enciklopédiából

A **holland**, régiesen **németalföldi** (*Nederlands* *Nederlands*) a germán nyelvek nyugati ágába tartozó nyelv, melyet körülbelül 22 millió ember beszél. A Belgium északi részén beszélt **flamand** gyakorlatilag azonos vele, a különböző elnevezés a politikai megosztásra utal. A kettőt együtt szabatosabban **németalföldi** nyelvként emlegetik. Legközelebbi rokona az afrikánsz, vagy más néven búr nyelv, amely eredetileg a hollandból alakult ki. A dél-afrikai holland telepesek nyelvjárásai távol az anyaországtól jelentősen differenciálódtak, s felvettek német, francia, fríz és bennszülött elemeket is. A holland és az afrikánsz beszélők kölcsönösen megértik egymás szavát.

Holland nyelv	
Nederlands	
Kiejtés	[ˈneːdərlɑnts] kiejtése☆
Terület	Hollandia, Belgium, Suriname, Aruba, Curaçao, Sint Maarten, Francia Flandria
Beszélők száma	22 millió fő
Nyelvcsalád	Indoeurópai nyelvcsalád Germán nyelvek Nyugati germán nyelvek Alfrank nyelvek **Holland nyelv**
Írásrendszer	Latin írás (holland ábécé
Rang	48.
Hivatalos állapot	
Hivatalos	6 országban Aruba Belgium Curaçao Hollandia Sint Maarten Suriname 4 szervezetben Benelux Karib-tengeri Közösség Dél-amerikai Nemzetek Uniója Európai Unió
Gondozza	Holland Nyelvunió
Nyelvkódok	
ISO 639-1	nl

Tartalomjegyzék

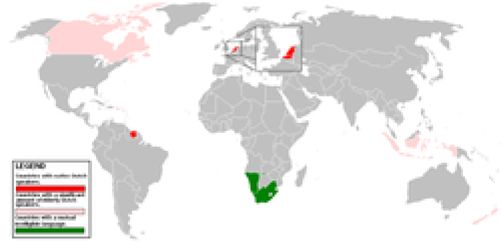
Története

A nyugati germán nyelvek egyrészt az egykori törzsek (fríz, szász, frank, bajor és sváb) szerint oszthatók fel, másrészt aszerint, hogy milyen mértékben vettek részt az ófelnémet hangeltolódásban. A mai holland nyelv jórészt az ófrankból származik, amely csak 600 körül különült el a többi alnémet nyelvjárástól.

A legkorábbi ránk maradt holland nyelvemlék („*Hebban olla vogala nestas hagunnan, hinase hic enda tu, wat unbidan we nu*” – „Már minden madár elkezdett fészket rakni, csak te és én nem, mire várunk hát”) 1100 körül keletkezett egy flamand szerzetes tollából, az angliai Rochester kolostorában.

Korábbi nyelvemlékek is vannak ugyan: „*Visc flot aftar themo uuatare*” – „Egy hal úszott a vízben” és a 900 körül íródott „*Gelobistu in got alamehtigan fadaer*” – „Hiszel-e Istenben, mindenható Atyában”, de vitatott, hogy ezek valóban óhollandul vannak; Luc De Grauwe professzor, a ghenti egyetem tanára inkább óangolnak tartja őket. Ebben a korban ugyanis a nyugati germán nyelvek még kevéssé távolodtak el egymástól, így nem könnyű különbséget tenni köztük.

ISO 639-2	nld (T) dut (B)
ISO 639-3	nld (http://www.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=nld)

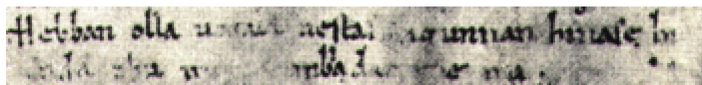

Holland nyelv a világban

A Wikimédia Commons tartalmaz *Nederlands* témájú médiaállományokat.

Az egységesülés a középkorban indult el, különösen a burgundi herceg brüsszeli udvarának befolyása alatt.

A legkorábbi ránk maradt holland nyelvemlék, a *Hebban olla vogala nestas hagunnan,...*

Ebben az időben a köznyelv alapja a flandriai és brabanti nyelvjárás lett. A XVI. században felerősödött az egységesülés folyamata, ekkor már az antwerpeni polgárság nyelvhasználata alapján. 1585-ben Antwerpen a spanyol hadsereg kezébe került, sokan Holland tartományba (értsd: a mai Hollandia nyugati részére) menekültek, erős hatást gyakorolva az ottani dialektusokra. 1618-ban elkészült az első nagyobb holland bibliafordítás, amit a fiatal Holland Köztársaságban bárki megértett. Ez különböző alszász nyelvjárások elemeit is felhasználta ugyan, de nagyrészt a hollandi polgárság nyelvén íródott.

Elnevezései más nyelveken

Hollandia és Belgium mozgalmas történelme miatt a nép és a nyelv elnevezései jóval változatosabb képet mutatnak, mint más népek, nyelvek esetében.

Az angol *Dutch* szó az ógermán *theodisk*-ből ered, ami népit, hazait jelent (az alapszava pedig egész egyszerűen törzset – nem ritka népi önelnevezésekben, hogy az alapjelentés egyszerűen „ember” legyen); idővel a nemzetközi és tudományos élet, az írásbeliség, az oklevelek és az egyház latinjával szemben. Ugyanez a szó a németek önelnevezése, a *deutsch*, és ennek a tőnek egy régies alakja őrződött meg az olasz *tedesco*-ban is. A szó persze nem egyenes ágon öröklődött a modern angolba, hanem a németből vette át; az angolok valaha dutchnak neveztek minden, a kontinensen élő germán nyelvű népet. Peter Heylyn 1677-ben megjelent *Cosmography in four books containing the Chronography and History of the whole world* című könyvében dutchnak nevezi azt a nyelvet, amit Magyarország egyes vidékein beszéltek. Persze a németre gondolt.

A hollandok önmagukat és nyelvüket *Nederlands*-nak, magyarul németalföldinek nevezik (szó szerint: *alföldi*). Ezt a szót használja még az afrikánsz *(Nederlands)*, az alnémet *(nederlannsch)*, az angolszász *(niðerlandisc)*, a baszk *(neerlandera)*, a dán *(nederlandsk)*, az eszperantó *(nederlanda)*, a francia *(néerlandais)*, a fríz *(nederlânsk)*, a latin *(nederlandiensis)*, a lengyel *(niderlandzki)*, a német *(niederländisch)*, a norvég *(nederlandsk)* és a román *(neerlandeză)*, de példának okáért a szlovén nyelv is *nizozemski*, *nizozemščina* névvel illeti, ami szó szerint annyit tesz *mélyföldi*.

Németalföld legfontosabb tartományának, Hollandnak a nevét vette át a magyar nyelv, valamint a dán *(hollandsk)*, az észt *(hollandi keel)*, az ír *(ollainnis)*, az izlandi *(hollenska)*, a német *(holländisch)*, a jiddis (האָלענדיש, *holendish*), az olasz *(olandese)* és a román *(olandeză)*, sőt az említett szlovén is ismeri a *holandski*, *holandščina* elnevezést, ám ennek használata igen ritka a *nizozemski*-hez képest Szlovéniában.

Spanyolul a hivatalos elnevezése *neerlandés* (francia átvétel), de a Spanyol Királyi Akadémia által éppúgy elfogadott és használatos az *holandés* szó is (amely szigorú értelemben véve csak a Hollandban beszélt nyelvjárás neve).

Egy másik tartomány, Flandria nevét alkalmazza a nyelvre a dán *(flamsk)*, a török *(flemenkçe)*, továbbá néha a magyar *(flamand)* és az angol *(Flemish)*.

Az indonéz *belanda* elnevezés annyit tesz: fehér ember; a szó nyilván a holland telepesek emlékét őrzi. A *nederlands*, tehát *alföldi* szó szerinti fordítása a cseh *nizozemština* és a szlovén *nizozemščina*. Ismeretlen eredetű a walesi *iseldireg* és a korni *iseldiryek*.

Hangtana

Hangtanilag a holland az alnémet nyelvekhez, nyelvjárásokhoz áll közel, hiszen a felnémet hangváltásban nem vett részt.

Nyelvtana

Nemek

A germán alapnyelvi hím- és nőnem a hollandban összeolvadt, ilyenformán a főnevek két csoportra oszlanak: közneműekre (*de* névelővel) és semlegesekre (*het* névelővel). A legtöbb nyelvkönyv így, *de* és *het*-szavakként említi őket. A két nyelvtani nem összeolvadása egyébként a legutóbbi időben következett be: Zugor István 1968-ban megjelent holland-magyar szótára, hasonló korabeli más nyelvkönyvekkel együtt, még külön jelzi a hím- és a nőnemet. Nyelvvédők panaszai szerint a semlegesnem is beolvadóban van.

A szavak nemét nem határozza meg semmilyen szabály, bár néha a végződésből sejthető (például *-ij* és *-ing* végű szavak köznemüek). A némettudás is segítséget nyújthat a nemek megállapításában, hiszen a német hím- és nőnemű szavak a hollandban jobbára köznemüek, a német semleges szavai pedig jobbára a hollandban is semlegesek. Viszont kivételek is akadnak: például *das Auto* a németben semleges, *de auto* a hollandban köznemű, *die Prosa* a németben nőnemű, *het proza* a hollandban semleges.

Előfordul, hogy a névelőnek jelentésmegkülönböztető szerepe van: *de portier* portást jelent, *het portier* az autó ajtaját. *De blik* jelentése pillantás, *het blik*-é bádog. Egyes szavak esetében a névelő a jelentést nem, de a stílust módosítja: *schilderij* festményt jelent, *de* névelővel irodalmias, *het* névelővel köznyelvi stílusban.

Névszók

A szintetikus germán névszóragozás a hollandban eltűnt, illetve analitikussá vált, ragok helyett elöljárókkal fejezik ki a nyelvtani viszonyokat, a birtokos esetet a *van* elöljáróval: *het huis van de vrouw* – „a nő háza”, a részes esetet az *aan* szóval: *geef fooien aan de kelner* – „adj borravalót a pincérnek”.

Az analitikus szerkezetek előbb délen, Belgiumban hódítottak teret (ugyancsak a legutóbbi időben, talán éppen az analitikus francia nyelv hatására), majd innen terjedtek észak felé. A régies, németre emlékeztető ragos főnevek és névelők ma már csak egyes állandósult kifejezésekben élnek, például *Beatrix koningin* ***der***

Nederlanden – „Beatrix, Hollandia királynője” (ez áll a holland euróérméken).

Igék

Szabályos igék: A szó szoros értelmében csak két igeidő létezik, de a nézőponttal és alakkal újabb igeidőket hozhatunk létre, mint a befejezett, jövő. A hollandban összesen nyolc alap igeidő létezik.

Egyéb ragozások: feltételes mód, folyamatos mód, felszólító mód, szenvedő alakok, kötőmódok.

Rendhagyó igék: a legtöbb rendhagyó holland ige csak a múlt és befejezett igeidőkben rendhagyó. Ezeket az igéket más néven erős igéknek is nevezzük, a gyenge (szabályos) igékkel szemben.

Segédigék: Akárcsak az angolban, a hollandban is használatosak segédigék. A befejezett igeidőkben használatosak, illetve az eredeti ige jelentésének módosítására.

A hollandban gyakori a több tagból álló összetételek képzése. Ezen szokásukat az igékre is alkalmazzák. Az összetett ige egy igéből és egy másik szóból áll össze. A szétváló összetett igék ragozáskor szétesnek - vissza az eredeti darabjaikra -, a nem szétválóak sértetlenek maradnak.

Helyesírása

A holland helyesírás egyik érdekes fejezete a hosszú magánhangzók írásmódja: ha a szó utolsó szótagjában állnak, kettőzve írjuk őket, más esetekben csak egy betűvel, annak ellenére, hogy a kiejtésük nem változik. Például az *ik maak* (én csinálok, ejtsd *ik mák*) kifejezést két *a*-val írjuk, a *ze maken*-t (ők csinálnak, ejtsd *zö mákö*) eggyel, mert a ragozott alakban a hosszú magánhangzó már nem az utolsó szótagban van. Ugyanez a viszony van a *boom* (fa, ejtsd *bóm*) szó és többes számú alakja (*bomen*, ejtsd *bómö*) között. Összetett szavakban a tagok külön értelmezendők, az első tag végén is kettőzve írjuk a hosszú magánhangzót, például a *raadhuis* (városháza) szóban.

- Ennek magyarázata
- A holland nyelvben megkülönböztetünk zárt és nyílt szótagokat:

Zárt:

bed - [bed]
grot - [hhrot]

Nyílt:

ma-ken - [mákən]
gro-te - [hhrótə]

Nyílt szótagban lévő szimpla magánhangzókat hosszúnak kell ejteni

- csinálni - maken [mákən]
- Az igetövet az -en levágásával 'mak'-t kapnánk. Ennek kiejtésében az a-t röviden ejtjük, így tehát elveszne a hosszúsága. Hogy megtartsuk, meg kell kettőznünk. Így tehát a helyes tő: 'maak'

E/1 Ik maak (tő);
E/2 Jij maakt (tő+t); **Maak** jij? (tő);
E/3 Hij/Zij/Het maakt (tő+t);

T/1 Wij maken (főnévi igenév);
T/2 Jullie maken (főnévi igenév);
T/3 Zij maken (főnévi igenév);

- Szó végén nem állhat két azonos mássalhangzó, tehát a drukken (nyomtatni) ige töve druk. Ezen szabály értelmében a 't' betűre végződő igetövű főnevek nem kapnak személyragot E/2 és E/3-ban.

weten (tudni), eten (enni)
E/1 Ik weet, eet (tő);
E/2 Jij weet, eet (tő+t); Weet jij? Eet jij?
E/3 Hij/Zij/Het weet, eet (tő+t);
T/1 Wij weten, eten (főnévi igenév);
T/2 Jullie weten, eten (főnévi igenév);
T/3 Zij weten, eten (főnévi igenév);

- Szó végén soha nem állhat v, helyette f-et írunk, z sem, helyette s-et.

schrijven (írni) igének a töve tehát schrijf;
leven (élni) igetöve leef;
reizen (utazni) igetöve reis;
lezen (olvasni) igetöve lees

Egyéb példák:

huizen (házak) egyes száma huis;
brieven (levelek) egyes száma brief

- A magánhangzó feletti két pont (holland neve *trema*) nem hangváltást jelez, mint a németben: azt mutatja, hogy a betűt külön, a szomszédos betűktől függetlenül kell ejteni, tehát az nem egy diftongus része. Például *Izraël* nevében az *ae* betűkapcsolatot aa-nak(!) megfelelő hanggal jelölnék, ha nem lenne ott a két pont. Összetett szavakban is alkalmazzák, ha a szóhatárokon magánhangzók kerülnek egymás mellé. Ilyenkor magyar szemnek egészen furcsa szóalakok is létrejöhetnek, akár három-négy azonos betű is állhat egymás mellett, például *tweeëntwintig* (=huszonkettő, tulajdonképpen *twee-en-twintig*).
- Ha egy szó, illetve szótag hangsúlyos ejtését írásban is jelölni akarják, vesszőt tesznek a magánhangzóra. Például a *nu* (=most, ejtsd *nü*) szót reklámtáblákon gyakran látni ékezettel *(nú)*, ha egy „csak most” érvényes leárazásra hívják fel a figyelmet. Ha a hangsúlyos szótag hosszú magánhangzót tartalmaz, mindkét betűre kiteszik a vesszőt: *een hond* (=egy kutya, itt az *een* határozatlan névelő) – *één hond* (=egy kutya, itt az *één* számnév, tehát egy darab kutyáról van szó). *Een* és *één* kiejtése **nem** azonos. Az een mint határozatlan névelő kiejtése rendhagyó: [ən]. Az één kiejtése [é(j)n]. Ezenkívül a vessző jövevényszavakban is előfordul (például *café*).

Források

- Fodor I. (szerk.): *A világ nyelvei*, Akadémiai, Bp. (1999).
- Hutterer M.: *A germán nyelvek*, Gondolat, Bp. (1986).
- Franck, J.: *Altfränkische Grammatik. Laut- und Flexionslehre*, University of Michigan Library (1909).
- Vooys, C. C. N. de: *Geschiedenis van de Nederlandse taal*, Wolters-Noordhoff, Groningen (1970).
- Zugor I.: *Holland-magyar kisszótár*, Akadémiai, Bp. (2010).

- Zugor I.: *Magyar-holland kisszótár*, Akadémiai, Bp. (2002).
- Kammer, H., Boschné Ablonczy E.: *Magyar-holland szótár: Hongaars-Nederlands Woordenboek*, Akadémiai, Bp. (2007).

Jegyzetek

További információk

Kapcsolódó szócikkek

- Az afrikaans és a holland nyelv összehasonlítása